

DETRÉKŐ VÁRA A KÖZÉPKORBAN.

(Harmadik közlemény.)

TIBOR halála és a bírói szék ítélete alapján Zsigmond váratlanul nagy vagyonhoz, újabb pénzforráshoz jutott. Az egész Közép-Európát uraló hatalmas fejedelem sohasem szünt meg pénzben szűkölködni, mivel pazarló, bőkezű természetét haláláig megőrizte. Stibor hagyatéka tehát alkalmas eszköz volt ismét kezében, hogy gondtalanul mulathasson és nagy mértékben

hozzájárult ahhoz, hogy a Pozsonyban hosszabb ideig tartózkodó király napjai kellemesen teltek el. A várak örökös eladómanózáásától Zsigmond kezdetben tartózkodott, e helyett a zálogbaadás megszokott módját alkalmazta. Ha szüksége volt pénzre, kedvteléseinek kielégítésére, eléggé telt a kezére jutott birtokokból. A hitelezők a kölcsönzött összeg nagyságához képest kisebb-nagyobb birtokokat, falvakat nyertek zálogba és a káptalanok alig győzték az iktatásokat. Mihelyt azonban Zsigmond megszabadult a hitelezők befolyása alól, a magyar főurakról sem feledkezett meg és a közvetlen környezetében levőknek most már örökös adományokat is adott. Guthi Ország

Mihály főkinestárnoknak adományozza Jókó és Csejte várakat, mely által alapját vetette meg e család hatalmának,¹ Alsóíndvai Bánfi Pál főlovászmesterét pedig, a ki később Stibor leányát, Katalint feleségül vette, Beczkó várával jutalmazza meg hűségéért.²

Detrekő tartozékain, mely 40 éves magánbirtok után rövid időre ismét királyi kézre került, eleinte hasonlóképp zálogos birtokosok telepedtek meg szokatlan nagy számmal. Midőn Zsigmond alig félévvel a bíróság ítélete után Malaczkát, Detrekő birtokai közül már ekkor is a legjelentékenyebbet, Grumberg Frigyesnek és Anna nevű feleségének adja zálogjogon 150 prágai hatvanad garasért, a beiktatásnál megjelentek Stieger János fia Mátyás, Pfennigmandel György fia Miklós, Pongstelez Konrád fia János, Ramftel Márton fia Jakab és Halas György fia János, mindmegannyi zálogbirtokos, de hogy mely falvakat birták, nem tudjuk meghatározni.³ Azonban e jelentéktelen zálogbirtokosokat csakhamar kiszorították Rozgonyi István és György pozsonyi főispánok, a kiknek Marczali Imre országbíró közbenjárására a nagybeteg király ép egy héttel halála előtt Detrekő, Éleskő, Korlátkő és Holics várakat, valamint Nagyszombat körüli királyi falvakat ugyanolyan nagyságú zálogösszegért, a melyért az egyes záloglevelek tanúsága szerint bizonyos emberek azokat birták és hasonló feltételek alatt zálogba adja. Együttal Zsigmond megparancsolja a számos zálogbirtokosnak, hogy területeiket, miután a két főispántól zálogösszegeiket megkapták, minden vonakodás nélkül engedjék át a két Rozgonyinak zálogleveleikkel egyetemben.⁴

Zsigmond halálával a viszonyok Detrekőre nézve megváltoztak. Rozgonyi Simon veszprémi püspök hajthatatlan magartartása, melylyel Erzsébetnek megkoronázását régi jogok alapján magának követelte és a melyre Erzsébetnek, valamint Pálóczi György esztergomi érseknek végül is engedniök kellett, nem kis mértékben ártott a többi Rozgonyiaknak is. A királyné nehez-

¹ *Wenzel* i. m. 208. l.

² *Wenzel* i. m. 209. l.

³ *Orsz. Ltár.* D. O. 12742 és 12755.

⁴ *Orsz. Ltár.* D. O. 13121.

telését, melyet nagyravágásán esett sérelme idézett elő, érezte Simon püspök rokonaival is és a hol csak lehetett, ártani törekedett nekik. Albert király jóindulatát a Rozgonyiak ugyan nem vesztették el, de mert Albertet a német, később pedig a cseh ügyek csaknem egy évig távoltartották az országtól, a hol a kormányzás élén addig Erzsébet állott, így tehát kezdetben ez idő alatt mellőztetést szenvedett a Zsigmond által annyira kedvelt hatalmas család. Ennek a körülménynek kell tulajdonitanunk, hogy Zsigmond ama intézkedése, melylyel Detrekő, Éleskő, Korlátkő és Holics várakat, úgyszintén Nagyszombat körüli falvakat Rozgonyi István és György pozsonyi főispánoknak adja zálogjogon, csak részben teljesült. Éleskő birtokában Korompai Pált találjuk, Korlátkő területéből Szomolányt elkülönítik és Bazini György gróf, visegrádi kapitány, kapja örökjogon,¹ hasonlóképp ő bírja Detrekőt is eleinte «pro honore» czímen. Nem sokkal később azonban Erzsébet királyné hathatós közbenjárására Albert király örökjogon György grófnak és utódainak adományozza Detrekő várát, egyúttal 1438 okt. 6-án meghagyja a pozsonyi káptalannak, hogy iktassák be az említett György grófot és utódait annak birtokába, mit a káptalan nov. 5-én tényleg foganatosít is. Az iktatás ellenmondás nélkül történt.² György gróf érdemei közül, melyek Albert királyt Detrekő adományozására bírták, különösen ki van emelve Galambóc ostrománál tanúsított vitézsége, a mely alkalommal egy nyíl annyira megsebesítette, hogy életbenmaradása kétes volt. Majd később a sebéből felgyógyulva, a husziták ellen harczolt kitartó buzgalommal, a kik az ország ény. vidékét pusztították. Végül, és ez a legfontosabb érdeme, hogy Albert királylyá választásánál és megkoronáztatásánál nagy eredménnyel közreműködött és minden más ügyében hű embernek mutatla magát.³

¹ Orsz. Ltár. D. O. 13223.

² Pozsonyi káptalani országos ltár.: Capsa 1. fasc. 13. nro. 3.

³ Detrekő adománylevelét nem találtuk meg, így az érdemek felsorolását Albertnek 1438 júl. 28-án kelt és Szomolány birtokának adományozását tartalmazó okleveléből vettük. A két adománylevelé közt alig van két havi időkülömbőség, így az érdemek sem szaporodhattak meg, mert erre nem volt alkalom.

György gróf eme legutolsó érdeme közvetve annak jele, hogy Albert trónrajutásánál voltak, — ha nem is oly nagyon veszélyes — ellenző áramlatok, különben nem jutalmazná a király hívét oly jelentékeny várral; mert, hogy a török és a husziták ellen tanúsított vitézségének a felemlítése a tulajdonképeni indíték elfedésére szolgál, az adománylevél tartalmából egészen világosan látszik.

A Hont-Pázmány nemből származó Bazini- és Szentgyörgyi-család Albert említett adománya révén még inkább megerősödött Pozsony vármegyében, a hol már több mint két évszázados és mindedig dicső multra tekinthetett vissza. A család őse Tamás, a ki Imre király idejében szerepel a bolgárok elleni harcokban, majd később II. Endre alatt 1205—6. évben vezére volt a cseh király segélyére küldött magyar seregnek. Ő kapja Endrétől Szakolczát, majd a névadó Bazin és Szentgyörgy birtokokat. Tamás utódai a XIII. század folyamán az oly sokszor megújult német küzdelmekben mindannyiszor vitézül megállták helyüket és nagy érdemeket szereztek a határok védelmében. Országos méltóságok viselői, többen a család tagjai közül megyei ispánok, főpohárnokok, sőt egyik közülök Tamás, Kún László idejében Csák Péter nádorsága alatt rövid időre országbíró, majd pedig tótországi bán lett. Az ország legelőkelőbb családjaival rokonsági viszonyban állottak. A Cseklészy-ág — melynek a Szentgyörgyi-családdal egy közös őse volt — egyik ivadéka, Bökény, II. Endre király unokatestvérét, Erzsébetet, bírta feleségül. A Bazini- és Szentgyörgyi-családot annyira jellemző perlekedési és erőszakoskodó hajlamokat már e században észrevehetjük.

A XIV. század nagy részében a család a közügyek terén nem szerepel, országos méltóságokat nem visel, kizárólag birtokaik igazgatásával foglalkoznak tagjai, a melyek Csallóközben és a Kis-Kárpátok két lejtőjén terültek el nagy kiterjedésben. A pereskedés még inkább meghonosodik körükben, így Sebős e miatt már 100 márkával volt adósa az országbírónak.¹

A század második felében a család ismét emelkedőben van

¹ *Karácsonyi Magyar nemzetségek* II. 212—19. l.

a hatalmat, az ország ügyeire való befolyást illetőleg. Tagjai közül kimagaslík Tamás, a ki pályafutását a holicsei várnagysággal kezdi és ugyanakkor a zsidók országos bírájának tisztét is viseli.¹ A királyi várnagyok állása a mellett, hogy jövedelmező tisztség volt, egyúttal a nyilvános pálya kezdetét jelentette ama korban. Az uralkodó bizalmát egy ügyes várnagy könnyen megnyerhette és a további előmenetele ez által biztosítva volt. Ámbár a várnagyság nem volt országos méltóság, különösen a kevésbé fontos fekvésű várak esetén, mégis a legelőkelőbb családok tagjai is szívesen vállalták el annak betöltését, mivel mint már említettem, az a további emelkedés alapját képezte. Így Pálóczi Máté is a diósgyőri várnagysággal kezdi és a nádori méltósággal fejezi be pályafutását.² Hasonlókép történt Szentgyörgyi Tamással is, a kit Lajos király kedvelt és a kinek több birtokot is adományozott. Detrekő tartozékaiból megkapta, mint már ezt a megfelelő helyen előadtam, Kislévár és Öregyház nevű lakatlan területeket, nem sokkal utóbb pedig a hűtlenségbe esett Oszlopi Trochman Oszlop nevű erősségét nyeri adománykép, a melyet tulajdonosa közönséges zsivány volta miatt vesztett el.³ Tamás még Lajos király életében tárnokmester lett,⁴ majd a nagy király halála után a királynők bizalma dalmát-horvát bánná tette meg, Laczkfi Istvánt váltván fel e méltóságban⁵ és meghagyták neki, hogy a forrongó Dalmáciában teremtsen rendet, Tvartkó hiveit pedig nyomja el. Zára kezéhez hűséget esküdött a magyar koronának és a királynőknek, de maradandóbb hatást elérni itt nem tudott, mivel nem egész egy év mulva országbíróvá lépett elő, hogy e méltóságát még rövidebb ideig viselje és azután a beálló zavarok idején teljesen leszoruljon a közügyek teréről.⁶ Zsigmond alatt Józsa

¹ M. N. M. *Ltára*. Törzsanyag 1377 decz. 14. *Tört. Tár*. 1907. 36. és 338. l.

² *Bánffy-cs. oklevéltára* I. 526. l.

³ *Sopron vm-i oklevéltár* I. 444—6. l. 1377 decz. 27.

⁴ *Tört. Tár* 1907. 163. l.

⁵ M. N. M. *Ltára*. Törzsanyag 1384 júl. 19. és *Tört. Tár* 1906. 593. l.

⁶ M. N. M. *Ltára*. Törzsanyag 1385 ápr. 8-ról három oklevele, — *Turul* 1889. 164. l. — és *Tört. Tár* 1907. 35. l.

morva örgróf ellen több ízben folytatott határszéli harcokban tevékeny részt vett, de szerencsétlenül járt, mivel az örgróf fogóságába esett és csak 6800 forint lefizetésével tudta magát kiszabadítani, a mely pénzüsszegért kénytelen volt a nemrégiben kapott Oszlop várát Kanizsaiaknak eladni.¹

A XIV. század második felében erős befolyást gyakorol már a családra a német hatás, a mely e családnál később állandósult és előidézte a család nemzetietlen irányú viselkedését. Birtokaik nagy része nem messze feküdtek az osztrák határoktól, a csaknem megszakítatlan béke, a mely Magyarország és Ausztria között fennállott ez időben, a két nemzet szomszédos előkelőségei közti kapcsolatot elősegítette. Családi összeköttetésekbe kerültek egymással s e század vége felé a magyar főurak közt divat volt német leányt feleségül venni.² Legfeltűnőbbben láthatjuk ezt a Szentgyörgyi- és Bazini-családnál. A férfitagok Meissau, Eckartsau, a leányok pedig Forchtenstein-Mattersdorf, Polheim, Pottendorf német családok ivadékaival kötnek frigyet. Ezen közvetlen hatás folytán nyelvileg is németekké válnak. Családi irataik, levelezéseik német nyelvűek,³ az idegen nyelv pedig lassankint maga után vonta hazafiatlan érzésüket, a melyet a nemzet válságos pillanataiban ezentúl mindig kimutattak.

Mig Zsigmond, majd pedig míg Albert ült a királyi székben, kiknek uralma alatt Németországgal a legszorosabb kapcsolat állott fenn, addig a Bazini- és Szentgyörgyi-család németes irányban való fejlődése sem tűnt fel, sőt vitézségük, hősiességük hírneve ez időben az egész országot betöltötte. Galambócz ostromában nemcsak a család fiai vettek részt és tüntették ki magukat bátorságukkal, hanem ott volt Rozgonyi István, temesi főispán, hőslelkű felesége, Szentgyörgyi Péter gróf leánya, Cze-

¹ *Sopron vm-i oklevéltár* I. 512. l.

² *Pör Antal* Nagy Lajos király 614. l.

³ *M. N. M. Ltára*. Törzsanyag 1378. évnél van beosztva Bazini Jánosnak, ki a családban I. János név alatt szerepel, Pozsony városához intézett két keltezés nélküli levele, mely egyúttal az általam talált első emlék a család német levelezésére nézve. Ez időponttól kezdve, csaknem kizárólag e nyelven írják, avagy iratják magánleveleiket.

czília, a ki «egyéb úrasszonyoknál bátrabban és derekabban» Galambóczczal szemközt fekvő Szentlászló várához merészelt jönni és egy fegyveres gályán, «nemcsak leküzdve az asszonyi és női nemmel járó gyenge, remegő, megijedő lelki állapotot, de sőt lelkesedéssel és katonai bátorsággal» az ellenség ellen több győzelmes rohamot intézett és a várat sikeresen lövette.¹

A család a XV. század első éveiben kezdi használni a grófi címet, melyhez, hogy hogyan jutottak hozzá, nem tudjuk megállapítani.² Műveltség tekintetében magasabb fokon állottak, mint a többi magyar főuri családok. Írni-olvasni a család férfitagjainak többsége tudott, azonban a felsőbb tudományok elsajátításáig ők sem emelkedtek.³ A hatalmaskodó, perlekedő természetük e korban éli virágját. Valóságos csapásai a szomszédaiknak és erőszakoskodásaikkal nemcsak magánegyéneket, hanem oly hatalmas várost, mint Pozsonyt is folytonosan zaklatnak. Pereiknek, melyet a pozsonyi káptalannal, Héderváriakkal, a pókatelki Kondé-családdal és még más, jelentéktlenebb egyekkel, sőt gyakran önmaguk között folytattak, számtalan okleveles emléke van.⁴ Természetesen, mivel a bántalmazók, a jogtalanul hatalmaskodók nagyrészt mindig ők voltak, ennél fogva a pereikben, a melyet kitartó szívósággal folytattak és húztak-halasztottak, többnyire veszítettek. Nagykiterjedésű birtokaikból alig tudták a perköltségeket fedezni és a család későbbi zilált

¹ Orsz. Ltar. D. O. 12220., 13223. és Magyarország melléktartományainak oklevéltára II. 79—81. l.

² Szentgyörgyi Péter 1400-ban még csak «magister», 1410-ben pedig már «gróf». 1409 ápr. 22-én György pozsonyi főispán is grófi czímmel van az ország méltóságai közt felsorolva. (Wenzel: Stibor vajda 118. l., Tört. Tár 1884. 228. l., Zala vm-i oklevéltár II. 365. l.)

³ Egyedül Szentgyörgyi Mártonról tudjuk kétséget kizárólag, hogy egyetemi tanulmányokat folytatott. 1402-ben a bécsi egyetem hallgatója volt. (Schrauf: Magyarországi tanulók külföldön II. 25. l.) Ez a Márton volt egyúttal egyetlen a családban, a ki papi pályára lépett.

⁴ L. erre vonatkozólag Knauz Nándor: «A pozsonyi káptalan és a Szentgyörgyi grófok» cz. értekezését Magyar Sion 1865. évf.-ban. A többi pereik néhányának pedig csak a kezdetüket jelzem: M. N. M. Ltára. Törzsanyag 1384. év alatt Pozsony város panaszainak jegyzéke a királyi felséghez, Tört. Tár 1908. 518. l., Sopron vm-i oklevéltár II. 109. l., stb.

pénzügyi viszonyai innen veszik eredetüket. Apáról fiúra szállt az adósság, a nélkül, hogy azokat véglegesen törleszteni törekedtek volna.

A család hatalmi állására is a Zsigmond által kiadott honvédelmi szabályzat alapján következtethetünk, a melynek értelmében a Szentgyörgyi grófok egy bandériumot, azaz 500 lovast kötelesek háború esetén táborba vezetni, még pedig elsősorban, miként Stibor, úgy ők is a husziták ellen.¹

Zsigmond uralkodásának utolsó éveiben a Bazini- és Szentgyörgyi-család legkiemelkedőbb alakja Miklós fia György volt, a ki Albert királylá választása és megkoronáztatása körül nagy tevékenységet fejtett ki. Albertnek iránta való bizalmát semmi sem mutatja jobban, mint az, hogy Györgyöt megtette Visegrád kapitányává, egyúttal a szent koronát, valamint a koronázási jelvényeket őrizetére bízta. Albert király halála után György gróf Erzsébetnek kivánságára több országnagy jelenlétében nov. 9-én átadta a szent koronát és a koronázási jelvényeket az özvegy királynénak, a ki azokat Garai László gondjaira bízta, György gróft pedig felmentette e terhes és fontos kötelesség további teljesítése alól.²

Ulászló és Erzsébet között megindult küzdelmekben György gróf mindvégig az utóbbi pártján állott és a törvényes királyhoz hű urak birtokait nagy kegyetlenséggel pusztította. A pártosok ellenében győzelmesen előrehaladó király György gróft méltán illette a hűtlenség vádjával, őt birtokaitól meg is fosztotta és az ország törvényei szerint annak ily úton a koronára visszaszállt összes várait és birtokait kedvelt és áldozatkész hívének, Rozgonyi Simon egri püspök és királyi kancellárnak, számos érdemére való tekintettel, neki és testvéreinek, György és István pozsonyi főispánoknak, úgyszintén Guti Ország Mihály királyi kincstárnoknak, valamint utódaiknak adományozta. Egyúttal a király szavatosságát is vállalt minden jogtalan követelővel szemben és megígérte, hogyha szavatosságát bármely okból érvényesíteni nem tudná, úgy kötelezi magát György gróf bir-

¹ *Hadtört. Közlemények* 1892. évf. 605. l.

² *Fejér* C. D. XI. 329. l.

tokainak kiterjedésével teljesen hasonló nagyságú területtel őket kárpótolni. Az oklevelet a nagyobb hitelesség kedvéért Ulászló sajátkezűleg aláírta, pecsétje mellé pedig Újlaki Miklós erdélyi vajda és Marczali Imre somogyi főispán is rányomták pecséteiket.¹

György gróf a királya részéről fenyegető birtokelkobzástól nem nagyon ijedt meg, pedig komoly aggodalmakra adhatott volna ez okot, azonban a mindinkább előtérbe lépő házassága egy időre eltakarták szemei elől a vészesen tornyosuló felhőket. Választása sógorának, Wolfart Pálnak özvegyére, Gitka hercegnőre esett, Vilmos troppau herceg nővérére. A kiszemelt jövődöbéli életpár nem volt már fiatal, de annál kecségtöbbnek látszott György gr. szemében az előkelő származása és a gazdag özvegyi illétéke, a melyet így könnyen megszerezhetett. György gr. nem is habozott sokáig, hanem rövid időn belül, pápai felmentéssel, házasságra lépett Gitka hercegnővel,² a ki Vöröskő várát hozta magával jegyajándékkul, míg ennek ellenében György gr. morvaországi szokás szerint lekötötte és használat végett átadta neki a nemrégiben megszerzett Detrekő várát és Ruszt falut, valamint Csallóközcsütörtökön levő teljes birtokrészt és oly megállapodást létesítettek, hogyha György gr. halna meg előbb, — mitől őrizze meg a jó Isten — úgy felesége Vöröskőt, Detrekőt és Rusztot sajátjának vallhatja és szabadon rendelkezhetik vele, azonban a Csallóközcsütörtökön levő birtokrészt csak György gr. életében használhatja, halála után az örökösök 1000 aranyforinton megválthatják. Ha Gitka találna előbb meghalni, ez esetben Detrekő, Ruszt és Csütörtökhely György grófra visszazáll, egyúttal Vöröskő is örökjogon

¹ Orsz. Ltár. D. O. 13620., 1441. ápr. 18.

² Orsz. Ltár. D. O. 22623. Péter gr. országbíró végrendelete, mely főleg a család birtokaira nézve igen fontos adatokat tartalmaz. Innen tudjuk, hogy György gr. első felesége, kitől János és Zsigmond fiai születtek, nem Eckartsau Ágnes, mint azt Wertner: Die Grafen von St. Georgen und Bösing 49. l. állítja, — hanem Wolfart Pál testvére volt, a kivel 6000 magyar forintot kapott. Ennek halála után vette el Pál özvegyét — ezért kellett a pápai felmentés, — kire Zsigmond és Albert kiváltságai révén férje birtokai szálltak: Vöröskő, Óvár és Sárfenék, mely aztán Györgynek maradt, miben V. László is megerősítette.

tulajdonát fogja képezni. E szerződést Erzsébet királyné is megerősítette a maga és László fia nevében György grófnak tetszését kiérdemlő szolgálataira való tekintettel.¹

A szerződés feltételei György grófra nézve nem voltak kedvezőek, de mert élete delén állott még, így György gr. erősen remélte, hogy túléli feleségét, mely esetben nagy birtokhoz jut minden egyéb fáradságon kívül. Nemesebb motivumot, a kor szellemét tekintve, nem tételezhetünk fel e házasságot illetőleg sem.² Míg György gr. ilyen módon igyekezett birtokainak számát gyarapítani, azalatt hűtlensége miatt a veszélyek tetemesen megszorodtak. A családban ama ritka eset következett be, hogy az, politikai okok hatására megoszlott. Péter gr. fiai Imre, László és István azon szoros rokoni kapcsolat révén, melyben Imre felesége Ilona által, a Rozgonyiakkal állottak, Simon egri püspök rábeszélésére Ulászló mellé csatlakoztak, a mely állásfoglalásuk miatt viszálykodásba keveredtek rokonukkal György gróffal, és ez csakhamar egymás birtokainak kölcsönös pusztítására vezetett. Időközben Ulászló Vöröskő várát Hédervári Lőrincz nádornak és fiának, Imre macsói bánnak adományozta.³ Nagy szerencse volt tehát György grófra nézve az a körülmény, hogy a király és az egész ország figyelmét és erejét török háborúk tartották lekötve, különben aligha került volna ki a teljes megaláztatást, avagy birtokaitól való megfosztását. A szerencsétlen kimenetelű várnai csatában Ulászló király elesett, Rozgonyi Simon egri püspök pedig a csatatéren tűnt el, ennél fogva György gróftól ez oldalról nem fenyegette semmiféle veszély sem, rokonaival pedig nemsokára kibékült, ígérve mindkét részről, hogy az okozott károokra a feledés fátyolát borítják.⁴

¹ *Sopron vm-i oklevéltár* II. 306—8. l. 1441 nov. 2. Az eredeti *Orsz. Ltár.* 13649. sz. alatt található rendkívül finoman kidolgozott hártýára írva.

² E szokás már Lajos király idejében széltében divatos volt. *Pör Nagy Lajos király* 611. l.

³ Csakis így magyarázható meg, hogy 1443. jan. 25-én Vöröskő Héderváriak birtokai között van felsorolva. *Héderváry-cs. oklevéltára* I. 209—11. l.

⁴ *Orsz. Ltár.* D. O. 13950. 1446 aug. 16.

György gr. nevével az események folyásában hosszú ideig nem találkozunk, de máskülönben egyéb ügyeit illetőleg is csaknem teljesen tájékozatlanok vagyunk. Visszavonult birtokaira és idejét Pozsony városával való egyenetlenkedései tették változatossá, a mely mindkét oldalról hatalmaskodásokkal egybekötve folyt kitartó szívóssággal. György gr. fiai Zsigmond és János ezen viszálykodás alkalmával tűnnek fel először és mint nagyszombati és szakolczai kapitányok hova-tovább előtérbe lépnek atyjuk mellett, minden tekintetben annak nyomdokaiba lépve.¹

Mátyás egyhangú megválasztása feletti öröm alig mult el, már is nehézségek merültek fel, melyek a trón biztosságát fenyegették, Mátyás uralkodói képességét pedig próbára tették. Giskra és a török mellett Frigyes császár személyében új és nemkevésbé veszélyes ellensége támadt. Néhányan a magyar főurak közül, a kik Mátyást részint sértett nagyravágásuk, részint pedig a nemzeti törekvésektől való idegenkedésük miatt királynak elismerni nem akarták, Frigyeszt hívták meg a magyar trónra és választották meg királylyá. E főurak mindössze csak huszonöten voltak, köztük négyen László, György, János és Zsigmond grófok, a Bazini- és Szentgyörgyi-család ivadékai,² szomorú bizonyságaul annak, hogy a családban teljesen hazafiatlan szellem uralkodott. A megindult küzdelemben ők támogatták Frigyeszt a legnagyobb kitartással és buzgalommal. Pártállásuknak nemcsak a család hatalma kölcsönzött súlyt, hanem egyúttal főleg János és Zsigmondnak kiváló egyénisége is. Zsigmond ügyes hadvezérnek is bizonyult. A körmendi csatában ő vezette Frigyes seregének bal szárnyát. A magyarok vereséget szenvedtek, de pár nappal később visszaadták a kölcsönt, fényes győzelmet aratva az ellenségen. E szerencsés csata nagy hatással volt a párttűtökre. Frigyes iránti hűségükben meginogtak és kevéssel utóbb Mátyásnak meghódoltak, a ki hűtlenségüket megbocsátotta. Azonban a Bazini és Szentgyörgyi grófok

¹ *Dr. Moriz Wertner* Die Grafen von St. Georgen und Bösing. Wien, 1891. 48. l.

² *Teleki* Hunyadiak kora III. 109. és 128. l.

továbbra is kitartottak Frigyes mellett, a melyre — eltekintve hazafiatlanságuktól — anyagi körülmények is készítették őket. Ausztriában számos zálogbirtokuk volt, melyet Frigyes adott nekik jelentékeny pénzkölcsönök ellenében s ha Frigyestől elpártolnak, úgy a császár megfosztja őket egyrészt zálogbirtokaiktól, másrészt a pénzt is hiába várták volna. E körülményt nem szabad figyelmen kívül hagyni a grófok későbbi kétszínű viselkedésének megítélésénél sem, mert döntő befolyásának bizonyult. Egyelőre a Bazini és Szentgyörgyi grófok Frigyes pártján állottak, a ki őket igyekezett minden módon szorosabban magához lánczolni. Frigyes 1459 június 19-én két díszes oklevelet állított ki György és fiai János és Zsigmond grófok számára, a melyek egyikében azon érdemeikre való tekintettel, melylyel őt magyar királylyá választották, majd pedig személye körül azután is folyton tanúsítottak, főleg a körmendi csatában, hol Zsigmond az ellenség legerősebb harczsoraait áttörte, czímerbővítést engedélyez nekik és utódaiknak, még pedig olyformán, hogy régi czímerükhöz: kék mezőben hatágú aranyvörös csillaghoz sisakdíszül a császárihoz teljesen hasonló koronát használhatnak.¹

A másik oklevél szószerint tartalmazza az előzőt, de a szöveg végén hozzá van kapcsolva ama kiváltság is, a melylye Frigyes császár György, János és Zsigmond grófoknak és utódaiknak elsőbbséget ad az ország összes világi zászlós urai felett, nem véve ki még a nádort sem és megengedi nekik, hogy vörös viaszszal pecsételhessenek.²

Ámbár Frigyes ezen kitüntetései a maga nemében pártatlanok voltak, a grófok tudták jól, hogy mindez csekély jelen-

¹ *Orsz. Ltár.* D. O. 15371. A legérdekesebb az, hogy a leírás nem megegyező az oklevél közepén levő gyönyörűen festett czímerképpel. A szöveg «scutum flavium»-ról (sárga paizs) beszél, holott a czímerben a paizs kék mezővel bír és ez tulajdonkép a helyes. Azonkívül László gr. nincs említve a kitüntetettek között. Okát nem tudjuk, a dolog pedig feltűnő, mivel Frigyes mellett volt még 1463-ban is, a ki megígérte, hogy a békekötésben őt névszerint beveszi. *Fraknoi* Mátyás király 126. l.

² *Teleki* Hunyadiak kora X. 621—4. l. Az eredeti *Orsz. Ltár.* D. O. 24832. sz. alatt található, az oklevél közepén még az előbbinél is szebb czímerrel.

tősséggel és — a mi fő — haszonnal bír rájuk nézve. Frigyes Mátyás erélyével szemben nem tudott a harcban eredményt felmutatni, csak makacskodása volt az egyetlen eszköz, a melylyel ellenfele türelmét végsőkig felcsigázta s ezzel tényleg később célt is ért. János és Zsigmond grófok szolgálataik jutalmazására értékelhetőbb, kézzelfoghatóbb kiváltságot kívántak Frigyesről, a kinek ép ez időben is 3500 magyar dukátot adtak kölcsön, a mely összegért a Lajta melletti Bruck várát és tartozékait kapták zálogba.¹ Óhajtásuk teljesült. Frigyes, azon feltétel alatt, míg János és Zsigmond grófok hivei lesznek, vele tartanak és ameddig nála szolgálnak, Magyarországon szabad pénzverési jogot adományozott nekik, melylyel minden veszély nélkül élhetnek és oly pénzt verethetnek, a minő Frigyes alatt jelenben és jövőben forgalomban van és lesz.²

Zsigmond és János grófok ezen kiváltságok révén Frigyes mellett hűségesen és állhatatosan kitartottak még akkor is, mikor e tekintetben teljesen magukra maradtak. Mátyásnak nem sikerülvén őket hűségre téríteni, birtokaikat, mint pártütőkét, eladományozta másoknak, de a végrehajtást, miként Ulászló idejében, úgy most is a török háborúk késleltették. Frigyes beleunva a Mátyás elleni harcokba, a grófok tevékenységének másfelé nyitott teret. Zsigmondot 1460-ban Vitovecz János szlavoniai bán oldala mellett látjuk harcolni Görzi János gr. ellen a Cillei örökség érdekében. Ez alkalommal, mint Frigyes főkapitánya vett részt a harcban, a mely alig hogy véget ért, Gravenegger és Baumkircherrel együtt Fronauer Konrád rablólovagot támadta meg, — a ki Frigyes ellen fegyvert fogott — és verte le. A következő évben pedig a császár érdekeit képviselte azon az olműtzi összejöveten, a melyen Podjebrád György cseh király a császárt Albert testvérével, majd Mátyás királylyal igyekezett kibékíteni.³

János gr. működéséről ezen pár év alatt alig tudunk valamit; úgy látszik Frigyes környezetében tartózkodott és az események

¹ Wertner i. m. 53. l.

² Orsz. Ltár. D. O. 15405. 1459 okt. 1.

³ Wertner i. m. 55—56. l., Teleki i. m. III. 225. l.

csendes szemlélője volt. Ilyen minőségében hamar észrevehette Frigyes és Mátyás közeledését a szent korona kiadása tárgyában és be kellett látnia, hogyha magyarországi birtokaikat végleg elveszteni nem akarják, úgy tovább Frigyes pártján saját érdekeik kockázata nélkül nem maradhatnak. Ezért 1462 elején jól megfontolt elhatározás után, melynek útjába Frigyes császár sem gördített akadályt, Mátyástól kegyelmet kért a két testvér, kérve hűtlenségük megbocsátását és ígérve a jövőben a király és az ország ügyei iránt való feltétlen ragaszkodást. Mátyás örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy Frigyes utolsó párthiveit megnyerje, mivel inkább kegyesség, mint szigor által akarta a főurakat személye iránti hűségben megtartani, másrészt a grófok önkéntes közeledését kedvező jelnek tekintette Frigyesrel való elintézetlen kérdései szerencsés megoldására. 1462 febr. 10-én tehát Mátyás két kegyelemlevelet adott ki János és Zsigmond grófok számára. Egyikben, melyet a királyon kívül Szécsi Dénes esztergomi érsek és főkancellár, Vitéz János váradi püspök, Gutti Ország Mihály nádor, Dengelegi Pongrácz János erdélyi vajda, Rozgonyi János tárnokmester és Zápolyai Imre kincstartó is megpecsételtek, a király a grófok hűtlenségi vétkét megbocsátja, őket kegyelmébe és védelmébe fogadja és egyúttal megígéri, hogy e kegyelemlevelét megkoronáztatása után megújítani és sajátkezűleg ismét aláírni fogja.¹ A másik oklevélben Mátyás érvénytelennek nyilvánítja mindazon adományt és ítéletet, melyeket a grófok ellenében és azok kárára ő kiadott.²

Mátyás király azt hitte, hogy e tényével a grófokat maga számára teljesen megnyerte, de ebben csalódott, mivel ezek megtérése későbbi szereplésük után ítélve, csak színleges volt, a viszonyok kényszerítő hatása bírta őket e lépésre, nem pedig bűneik beismerése és azok jóvátétele. Frigyesrel összeköttetésüket még akkor is fenntartották, a mikor az Mátyással szemben mint nyílt ellenség állott és mihelyt alkalom kínálkozott a lázadásra, azt azonnal megragadták. Mátyás király csak erős

¹ *Orsz. Ltár.* Oklevél-kiállítás 38. sz.

² *Orsz. Ltár.* D. O. 15696.

kezének köszönhette, hogy e tehetséges, de a hazára s annak érdekeire nézve mindig idegen érzésű főurak nagyobb kárt nem tettek az országnak, mert ebben a királyi hatalomtól való félelmük megakadályozta őket.

Kezdetben a grófok tényleg igyekeztek hűséget mutatni, ez azonban nem akadályozta meg őket abban, hogy Frigyesnek is szolgálatokat ne tegyenek: Zsigmond 1463-ban közbenjáró volt a császárnál Albert herczeg egy-két híve érdekében, a kik megtérni óhajtottak és ez okból Zsigmond grófot kérték fel szószólónak, ki Bécsűjhelyt sikerrel is járt el ez ügyben.¹ Általában Ausztriában sokszor megfordult a két testvér, többnyire birtokaik igazgatása, szerződések, zálogkötések stb. czéljából, de hogy kizárólag nemcsak ilyen dolgokkal foglalkoztak itt, hanem politikai célok is előtérbe léptek, ezt sejtjük, de igazolni nem tudjuk, csak egy-két esetben. Mindaddig, míg Friggyessel legalább formálisan fennállott a béke, a grófok e járása-kelése feltűnést nem keltett. Magyarországon élvezték a király változatlan kegyelmét, a kinek főtörekvése volt a két értékes főúr minél teljesebb megnyerése s ezért elhalmozta őket kiváltságokkal, kitüntetésekkel.

A király megkoronáztatása után Zsigmond és János grófok számára adott két kegyelemlevelét megerősítette.² Midőn Zsigmond késznek nyilatkozott személyesen elkísérni a királyt a török elleni hadjáratba, ez a felesége számára teendő végrendelet intézkedéseit jóváhagyta és azt látatlanul megerősítette.³ Kevéssel utóbb Mátyás János és Zsigmond grófokat Monyorókeréki Elderbach Bertolddal együtt erdélyi vajdákká tette meg. Ez a kinevezés kapcsolatos Mátyás politikájának a megváltozásával. Figyelmét délről nyugatra fordítja a király és törekvéseinek súlypontját ezen időtől fogva nem a török hata-

¹ Wertner i. m. 56. l.

² Orsz. Ltár. D. O. 15699. 1464 jún. 8.

³ Orsz. Ltár. D. O. 16033. 1464 júl. 14. Zsigmond gr. német nyelvű végrendelete ez év aug. 11-ről keltezve megvan a győri káptalan hiteles átírásában D. O. 16045. sz. alatt. Ebben Zsigmond feleségének Borbálának, János gr. hozzájárulásával, halála esetén Reckendorf nevű falut hagyja.

lom megtörésére, hanem a német császári korona elnyerésére helyezi. Mátyás eme újabb politikájának készséges támogatóira országos méltóságok viselését ruházza és így emelkednek a Bazini és Szentgyörgyi grófok is a vajdai tisztre.¹

Míg a két Bazini és Szentgyörgyi gróf az ország kormányzásában ily módon csakhamar vezérszerepet vitt, addig hatalmi állásuknak alapját képező vagyoni helyzetük ez időben nem volt valami kedvező. Meglátszik ez Detrekő helyzetén, melyet János és Zsigmond grófok közösen birtak.

Még Frigyessel tartottak a grófok, mikor Detrekőt Neydeck Jánosnak elzalogosították, de a feltételeket nem ismerjük.²

1464 őszén a két testvér, hogy ismét pénzhez jusson, kénytelen volt egy bizonyos összegért két évre Detrekőt és birtokait Zaari Smitkovszky Henriknek újból zálogba adni, a ki ígéretet tett, hogy a várnak és a birtokoknak úgy fogja gondját viselni, mintha saját tulajdonát képeznék azok. Két év elteltével pedig, mihelyt a zálogösszeget hiány nélkül megkapja, a várat minden késedelem nélkül a két testvér kezébe szolgáltatja.³ Azonban a két grófit nemcsak a pénzszerzés szükségessége bírta rá a vár elzalogosítására, hanem annak egyúttal a morváktól való megvédésének a gondolata is. Mátyás és Podjebrád között a béke sohasem volt őszinte, csak látszólagos. Míg

¹ Méltóságuk elnyerésének idejét csak nagyon pontatlanul tudjuk meghatározni, de kimutatható, hogy Mátyás 1465 okt. 2-iki elhatározásával -- melynek értelmében a cseh király ellen hajlandó volt fellépni -- kapcsolatos. 1465 ápr. 18-án Dengelegi Pongrácz János még az erdélyi vajda, okt. 23-án pedig már Bazini és Szentgyörgyi János gr. omlíttetik. (Teleki-cs. oklevéltára II. 86. és Fraknoi: Mátyás király 159. l. jegyzet.) Megjegyzendő, hogy ez időben egyszerre többen bírták a vajdai méltóságot, de hogy hatáskörük mi módon volt megosztva, nem tudjuk. Mindenesetre érdekes körülmény, hogy az oklevelekben mindig csak egy vajda jő elő, pl. Pongrácz mellett Újlaki Miklós, János gr. mellett Zsigmond gr. és Bertold nem említettek. A Székely oklevéltár I. 200. és 249. l. János gr. 1464 okt. 24-én, majd 1484 nov. 17-én vajdának van említve. Úgy vélem, hogy ez hibás keltezés, esetleg hamis oklevél révén lehetséges, mivel egyik esetben Dengelegi Pongrácz, a másik esetben pedig Báthori István voltak a vajdák, kiknek társa János gr. sohasem volt e tisztségben.

² Wertner i. m. 57. l.

³ Orsz. Ltár. D. O. 16075. 1464 okt. 26.

a két uralkodó a nyílt ellenségeskedést hosszabb időn át éles levelezéseikkel vezették be, addig a feszült viszony a határszéleken többször fegyveres összeütközésekben nyilvánult meg mindkét részről, még a nyílt harc kitörése előtt. A közvetlen határszálel levő Detrekő fekvésénél fogva magára vonta a morva urak támadásait, ezért felettebb kívánatos volt a grófok szemében, hogy biztos kézben legyen annak birtoka. Smitkovszky Henrik pedig ilyen ember volt. Híres rablólovag, kiváló katona, kivel a grófok szoros baráti összeköttetésben állottak. Most is, midőn Frigyes császár Perchtoldsdorf erősségét Zsigmond gróftól visszakövetelte, melyet ez Albert hercegtől kapott zálogba, a gróf Smitkovszkyra bízta a vár őrizetét, mivel a császár a zálogösszeget megtéríteni nem akarta. Frigyes a várat ostrom alá vette, melyet 800 katona védelmezett. A császár seregének támogatására a bécsi polgárok is kivonultak, de a várat csak védőjének halála után tudták elfoglalni, a kit az ostrom közben egy golyó halálosan talált.¹

Smitkovszky halála következtében a vele Detrekőre nézve kötött zálogszerződésből így nem lett semmi, pedig eközben Neydeck Jánossal, a ki — úgy látszik — nem igen akart a vártól megválni, az alkudozások kedvező kimenetelt ígértek és a végleges megállapodáshoz közeledtek.² A grófok nemsokára tényleg meg is egyeztek Neydeck Jánossal a várról való lemondást illetően és más zálogbirtokos után néztek, kit Fronau Bamrét személyében csakhamar meg is találtak. Ennek 1466 elején a várat Szeleskút helységgel egyetemben elzálogosították. A feltételeket itt sem ismerjük. Forrásunk csak a vár birtokába zálogjog alapján való beiktatásáról tudósít.³

A grófok ez alatt Erdély kormányát nagy gonddal és körültekintéssel vezették. A szászok bizalmát élvezték, mivel tulajdonkép ők is németek voltak, mikor pedig János gr. a sepsi, kézdi és orbai székegyek Zabolán tartott közgyűlésének végzéseit, melyben ezek kiváltságait körvonalozták, megerősítette

¹ Wertner i. m. 56. l.

² U. o. 57. l.

³ *Pozs. kápt. orsz. ltár.*: Capsa 1. fasc. 13. nro 4.

és kiadta, ennek révén a székelyek ragaszkodását is megnyerték.¹ Mátyásnak 1467-iki adóreformja országszerte elégtelenséget keltett s főleg Erdélyben öltött ez nagy méreteket, mert ez legtöbb kiváltságot élvezett az adózás tekintetében. Farnosi Veres Benedek szította főleg a Mátyás elleni lázadás tüzet, melyhez Erdély három nemzete lassankint csatlakozott.² Mátyás értesült e mozgalomról, de hagyta fejlődni. Egyedül csak a cseh király tanácsosához, Kostka Alberthez íratott, melyben kéri annak megakadályozását, hogy Podjebrád Zsigmond grófot, a ki ekkor birtokain tartózkodott, az áruló János gr. testvérét, pártfogásába és oltalmába fogadja, mivel a fennálló béke értelmében ő sem hallgatta meg a hozzáfolyamodó morva urak kérését.³ Eme levélből közvetve kiviláglik, hogy az erdélyi ügyekben Podjebrád keze is közreműködött, bár a lengyel királyon kívül a császárnak is kellett titokban a lázadókkal, nevezetesen a Bazini és Szentgyörgyi grófokkal összeköttetésben lenni. Adatunk nincs erre nézve, de bajos elképzelni, hogy a cselszövényeket annyira kedvelő Frigyes ily nagyobb arányú mozgalomnál passzív szerepet vitt volna.

Az erdélyi lázadás időközben mindjobban általános jelleget öltött és a három nemzet legkiválóbb képviselői nevezetes lépésre szánták el magukat. 1467 aug. 18-án megjelentek a kolozsmonostori konvent előtt és a következő nyilatkozatukat foglaltatták írásba: «Látván és megfontolván az elnyomatást, a mit ők és velök egész Magyarország lakói szenvednek; úgy szintén az alkalmatlan és gyalázatos állapotot, a mit a régi szent királyoktól eredő kiváltságoknak Mátyás király által való eltörlése vont maga után: elhatározták, hogy az ország szabadságait és kiváltságait minden nyelvű, rendű és állású emberek-

¹ 1466 jan. 20. *Tört. Tár.* 1900. 135—8. l., részben kiadva *Székely oklevéltár* I. 205—6. l., egész szövegében u. o. III. 82—86. l.

² *Bonfini Decades rerum Hung.* Lipsiae, 1771, 555. l. Nincs okunk Bonfini eme adatában kételkedni, — ha e lázadásra nézve további elbeszélését (János gr. beszéde stb.) óvatosan lehet is csak használni — mert ezt okleveles adat igazolja.

³ *Fraknoi* Mátyás király levelei I. 201. l. és *Teleki* Hunyadiak kora XI. 340. l.

kel szemben fönntartják, megvédelmezik, megőrzik és az ellenszegülők ellen erőhatalommal lépnek fel mindaddig, míg a jó és boldog állapotot vissza nem állítják.» Hogy e czélt elérhessék, megválasztották a Bazini és Szentgyörgyi grófokat, Jánost és Zsigmondot, valamint Elderbach Bertold erdélyi vajdákat és székely ispánokat, úgy szintén Zápolyai István és Imre szepesi grófokat «igazgatóikká és előljáróikká», nekik engedelmességet fogadtak, adófizetést ígértek, egyúttal kötelezték magukat, hogy a király támadása esetén nagy számmal zászlaik alá fognak seregleni. Mindezeknek megtartására megesküdtek, az esetleges esküszegőkre pedig egyházi kiközösítés büntetését mondták ki, a mely alól sem a pápától sem pedig más forumtól felmentést ne nyerhessenek.¹

Az összeesküvés élén tulajdonkép János gróf állott, a kit párthivei Erdély királyának nevezgettek. Csakhogy dicsősége sokkal hamarabb szétfoszlott, mintsem azt sejtette volna. A király közeledésének hírére ugyan gyülekeztek egyes csapatok táborába, de ezeket Mátyás, hirtelen meglepve őket, szétverte; János gr. pedig a további ellenállás sikertelenségét látva, sokkal tanácsosabbnak tartotta a feltétlen meghódolást és csak az életbenmaradásaért könyörgött. Mátyás kegyesen megbocsátott neki és Zsigmond testvérének, azonban a vajdai méltóságtól megfosztotta őket és újból Dengelegi Pongrácz Jánost tette meg erdélyi vajdává, a ki társul Monoszlai Csupor Miklóst kapta. János gr. így tehát még szerencsésen járt, mivel a főkolompók egy részét Mátyás kivégeztette, másrésze pedig birtokaikat vesztette.² A lázadás eme gyors elfojtása félelemmel töltötte el a többi, összeesküvésben részes főpapokat és főurakat és nem mertek felkelni. Zsigmond gr., ki a nyugati határon tartózkodott, meg sem mozdul, csak Elderbach Bertold és a Szapolyaiak

¹ *Székely oklevéltár* I. 207—11. l. Az idézőjel közti rész: *Fraknói Mátyás király* 170. l. után. Ez oklevélben említetik Farnosi Veres Benedek is.

² Az eddig kiadott oklevelek hiányos képet adnak a lázadás levertetéséről és a lázadók büntetéséről. Tudjuk, hogy Luki Mihályt kivégezték, Somkerekai Erdélyi István pedig jószágait vesztette, de csakhamar ő is kegyelmet nyert. *Teleki cs. oklevéltára* II. 89—94. l.

bontottak zászlót; azonban nemsokára ők is kegyelmet kényszerültek kérni.¹

A Bazini és Szentgyörgyi grófokra mély hatással voltak ezek az események. Ha valaha, úgy most érezniök kellett a király iránt való hálájukat és tényleg addig, míg ez az érzelem uralkodott felettük, igyekeztek is jó hazafiaknak mutatni magukat. Mikor Mátyás király megindította a harczot a cseh király ellen, oly nagy áldozatkészséget tanusítottak az előkészületekben, hogy Mátyás király magasztalásokkal halmozta el őket² és kegyét más ügyekben szintén éreztette ő is velük. Vöröskő birtokáért már régóta folyt a per a Bazini és Szentgyörgyi grófok és Hédervári Imre, Miklós és ezek testvérei között; Mátyás átvizsgálván a grófok iratait és jogaik törvényességéről meggyőződve, rövidesen beszűntetett ellenük minden e várat illető pert, egyúttal kijelentette, hogy a peres ellenfelek igazukat csak a királyon kereshetik.³ Az egész hadjárat folyamán Mátyás oldala mellett tartózkodott a két gróf, hogy hűtlenségük emlékezte is ezáltal feledésbe menjen. Az 1468. őszén tartott pozsonyi országgyűlésen résztvesznek személyesen és Zsigmond gr. azon huszonegy főur között van, a kik kezességet vállalnak az országgyűlési végzéseknek a király részéről való megtartására.⁴ A cseh háború további folyásában is serényen közreműködött a két gróf. Zsigmond, mint kiváló csapatvezér, János pedig mint ügyes diplomata nem kis szolgálatokat tettek Mátyásnak. Jutalmuk sohasem maradt el. Mátyás mindig nagy gondot fordított arra, hogy a két gróf iránta s nem pedig ő legyen a grófok iránt lekötelve. Midőn 1470 körül a Gutkeled nemzetségből származó Maróthi Mátyás macsói bánnak magvaszakadt, ennek birtokait a király a Báthori, Czobor és a

¹ *Fraknói* Mátyás király 172. l., *Teleki* Hunyadiak kora XI. 285. l.

² *Fraknói* Mátyás király 179. l. 1. jegyzet. Az Orsz. Ltárban *Fraknói* által jelzett 1468 ápr. 14-iki keltezés alatt nincs oklevél. Lehet, sőt valószínű, hogy Mátyás a grófok egyik régibb kiváltságát erősítette meg s ezt a régi kiváltság kelte alatt osztották be.

³ *Hédervári cs. oklevéltára* I. 337. l. 1468 ápr. 11.

⁴ *Fraknói* A Hunyadiak és a Jagellók kora 240. l.

Bazini—Szentgyörgyi grófok családjainak adományozta.¹ Mátyás e többszörös jóindulata eredményezte egyrészt, hogy a grófok az 1471-iki összeesküvés részesei nem lettek, másrészt az erdélyi lázadás szomorú kimenetele feletti keserűség a grófoknak élénk emlékezetében volt még, és nem voltak hajlandók még egy ilyen megaláztatásnak magukat kitenni, a mely hiúságukon oly mély sebet ejtett. Szolgálták tehát tovább tettettet nagy hűséggel a királyt, kinek vaskeze alól szabadulni nem tudtak. Ez év őszén Mátyás János grófot, mint kedvelt hívét, Frigyes ligniczi és János saganai hercegekkel Boroszlóba küldi követségbe,² mikor pedig a király jövődő felesége elhozataláért indít fényes követséget Nápolyba, ennek tagjai között találjuk ismét János grófot is, a ki jelen van Beatrix nászajándékából kiadott összegek átvételénél³ és a kit Ferdinánd király Szűz Mária rendjével is felékesít.⁴

Azonban a jó viszony a grófokkal csak addig tartott, míg Mátyás Frigyes császárral nyílt háborúba nem elegyedett. Frigyesel Mátyásnak mindig merültek fel ellentétei, a béke idején sem voltak mentek a határszélek a kölcsönös surlódásoktól. A két uralkodó jellembeli különbsége még csak fokozta a számos politikai ok miatt növekedő ellenséges érzületet. Mátyás nem tudott teljesen megbízni a császárban még akkor sem, mikor látszólag a legjobb barátság állott fenn közöttük. Ezért a nyugati határokat biztosítani törekedett és az itteni zálogban levő várakat egymásután visszaváltotta, hogy azok megbízható emberei kezén legyenek.⁵

Zsigmond gr. kevéssel a háboru kitörése előtt a császár hívására Bécsben járt, a ki a maydburgi gróffal akarta Hardegg várára nézve megegyeztetni; azonban ez nem sikerült. A magyar urak gyanusnak találták a grófnak Bécsben való időzését és

¹ *A Bács-Bodrogvármegyei Történelmi Társulat Évkönyve XXVIII. évf. 3. füz. 109. l.*

² *Fraknoi Mátyás király levelei I. 259. l.*

³ *Magyar dipl. emlékek Mátyás korából II. 277. l.*

⁴ *U. o. 330. l.*

⁵ Így a sárfenéki várat megváltotta 1469-ben a Bazini és Szentgyörgyi gróftól. *Századok* 1871. 376. l.

mert közöttük mindig számosan akadtak olyanok, a kik részint irigységből, részint pedig nem minden ok nélkül hatalmuk megtörését igyekeztek elősegíteni, bevádolták a király előtt és azt állították, hogy Zsigmond a császárnak azon ajánlatot tette volna, hogy ha Frigyes Hardegg várát, melyet maydburgi gróf bír zálogjogon, neki adja, úgy kész Mátyás ellen őt támogatni és segíteni. Zsigmond ezúttal tisztázta magát a vád alól és ez ügyben magát Frigyes császárt kérte fel az igazság megvédelmezésére, a ki az 1478-iki országgyűlésen együttlevő országrendeknek tényleg írt is és elmondotta Zsigmond gr. bécsi útjának valódi célját és hangsúlyozta, hogy a gróffal a király személyének és ügyeinek rovására egy szót sem váltott, miért a gyanúsítások teljesen alaptalanok.¹ Csakhogy a későbbi események ennek ellentmondanak, mivel Frigyes a két gróft 1480-ban elpártolásra bírta és azokkal Mátyás ellen szövötkezett.² A grófok ezen hitszegése ismét csak megaláztatással végződött, Mátyás újból megkegyelmezett nekik, de kegyét többé irántuk más irányban nem mutatta ki. Környezetéből száműzte őket és ezen időtől kezdve nem is szerepelnek ők többé sem Mátyás háborúiban, sem más irányú ügyeiben. Mindketten visszavonultak birtokaikra és ott elmélkedhettek terveiknek, törekvéseiknek sikertelensége felett. A kegyvesztettséget mi sem mutatja jobban, mint a Vöröskő várára nézve Hédervári Miklóssal felújított per, melyet a király évekkel előbb a két gróf kérésére oly érélyesen beszüntetett, most pedig ismételt hűtlenségük után újból való megindítását elnézte.³

Mátyás halála után látjuk csak rövid ideig szerepelni ismét

¹ *Magyar Tört. Tár* XI. 71. l.

² *Teleki Hunyadiak kora* V. 158. l. és *Joseph Chmel* Regesten des Römischen Königs Friedrich IV., II. köt. 699. l.: 1480 jún. 19. •Kaiser Friedrich schliesst mit den Brüdern Johann und Sigmund, Grafen zu St. Görge und Bösing, einen Frieden.• E mondat nem egészen világosan bizonyítja a fent elmondottakat és Lichnowsky: *Geschichte des Hauses Habsburg* VIII. k. 269. sz. alatt (DLVIII. l.) szintén csak Chmel regestáját idézi. De az események bizonyossága szerint nemcsak békét, hanem *szövetséget* is kell értenünk •Friede• alatt, melynek éle Mátyás ellen irányult.

³ *Héderváry-cs. oklevéltára* I. 427., 449. l.

a grófokat. A királyválasztó országgyűlésen Zsigmond gróf jelen van és itt a főurak hangulata szerint ő is Ulászló mellett foglal állást és azon követségben is résztvesz, a melyet Ulászló fogadtatására küldöttek ki a rendek.¹ János gr. ezen az országgyűlésen öregsége és betegeskedése miatt nem jelenhetett meg, ellenben a király megkoronáztatására eljött és az arany almát tartotta a fényes szertartás alkalmával.² Utolsó említésük az 1492-iki országgyűlésen történik,³ a hol régi hajlamaikhoz híven Miksa és utódai örökösödési jogának elismerését elősegítették és ahhoz hozzájárultak.⁴

Ezzel fejezték be méltóan a grófok a közügyek terén való működésüket. Megérték ama irány győzelmét, a melyért egész életükön át hiába fáradtak és hiába kockáztatták több ízben életüket és birtokaikat.

Az utolsó évek visszavonultsága alatt a két gróf kizárólag birtokaik igazgatásával foglalkozott. Igyekeztek zilált anyagi viszonyaikat rendbehozni. A sok zálogbirtokost kielégítették és saját kezeikben egyesítették földjeik gondozását. Detrekő már régebben megszabadult Fronauai Bamrét zálogbirtokosától s midőn Mátyás király a szomszédos Éleskö vár birtokába Csernai Csernenszky András és Tamás testvéreket a székesfehérvári keresztesek konventje által, mint megvásárolt birtokba, 1476 tavaszán bevezettette, ennél a törvényes cselekménynél a két gróf részéről többek közt megjelent Csesztei János detrekői várnagy is, hogy urai érdekei felett örködjék és hogy azokon sérelem ne essék.⁵

János gr. midőn Mátyást egy ízben elkísérte ennek török hadjáratára,⁶ a kor szokása szerint végrendeletet készített, mely-

¹ *Századok* 1885., 99. l. és *Bonfini* 686. l. (1771. lipcei kiad.)

² *Bonfini* 694. l.

³ *Kolosvári-Ovári Corpus Juris* H. I. 492. l. 21. §.

⁴ Miksához való viszonyukra l. *Friedrich Firnhaber* Beiträge zur Geschichte Ungerns 1490—1492., 88. l., ugyanitt közölve a Miksa örökösödési jogát ünnepélyesen elismerő okleveleik 121. és 149. l.

⁵ *Orsz. Ltár.* D. O. 17777. 1476 ápr. 17.

⁶ Az oklevél szövegéből nem tudjuk megállapítani, hogy ez melyik évbéli török hadjárat volt.

ben feleségének, Montfart Borbála grófnőnek sorsáról gondoskodott. A hadjáraton Jánost semmi baj sem érte és ő épen tért haza családja körébe. Azonban kevéssel az 1492-iki országgyűlés után János gr. meghalt és így előző intézkedéseinek kellett volna érvénybe lépni, a melyekben felesége özvegyi illetékét határozta meg, kijelölván e célra Detrekő és Vöröskő várakat és azok tartozékait. Csakhogy Zsigmond gr., a ki testvére életében mind ez ellen kifogást nem emelt, most akadályokat gördített az intézkedések végrehajtása elé, úgy hogy az özvegy nyílt ellentétbe került vele, mert jogait ez sem hagyta megsérteni. A rokonoknak, Péter grófnak és Elderbach Jánosnak, végre is sikerült a két fél közt barátságos egyezséget létrehozni, melynek értelmében Detrekő birtokainak jövedelme az özvegy tulajdonát fogja képezni, a ki ezt haláláig élvezheti. Vöröskőről Borbála grófnő lemondott, de ennek ellenében Zsigmond megengedte neki, hogy Óváratt eddigi lakosztályait megtarthatja és itt oly nagy háztartást vihet, mint néhai férje életében. Rendelkezésre 16 főnyi személyzet áll, a kik részint szobalányok, részint pedig társalkodónók. A háztartás költségeire Zsigmond minden negyedévben 50 font pfenniget és 5 «dreyling»¹ bort köteles adni. Hogyha pedig a grófnő Óvár helyett inkább Detrekőn kíván tartózkodni és lakni, itt háztartására ugyancsak 50 font pfenniget fog kapni negyedévenként, de ezenfelül két ökröt és 12 dreyling bort is, a melyből kettő szentgyörgyi lesz és ha Borbála látogatást kíván tenni Óváratt, Zsigmond gr. öt egész személyzetével együtt körülbelül 3—4 hétig tartozik megvendégelni.

Borbála grófnő pedig megengedte, hogy halála után hozománya: 2000 font pfennig Zsigmond tulajdonába menjen át, a melyre nézve Elderbach János és Péter gr. vállaltak szavatosságot. Ez összegből az özvegy csak 700 fonttal rendelkezhetik szabadon.

A detrekői várnagy Zsigmondnak esküt tesz, hogy úrnője halála után a várat neki átadja minden felszólítás nélkül.

¹ *Du Cange* Glosarium II. 940. l. (1842. kiad.) így értelmezi: «dolum communi ter tanto maius». U. i. közölt adat szerint 1515-ben két dreyling bor ára Csehországban 25 hatvanad garas volt.

Legvégül érvénytelennek nyilvánították néhai János gr. összes Detrekő és Vörösköre vonatkozó intézkedéseit, a melyet felesége számára életében bármikor csak tett és egyuttal kimondották, hogy eme szerződésüket a káptalan által is írásba foglaltatják, a jelen két iratot pedig, mivel a két fél külön-külön oklevélben ígérte a szerződés pontjainak saját részéről való megtartását, a két közvetítő Péter gróf és Elderbach János is megpecsételik a nagyobb hitelesség czéljából.¹

Ez a szerződés nem sokáig maradt érvényben, mivel Zsigmond gr. kevéssel e megállapodás után meghalt, fiára, Tamásra nézve pedig annak kötelező erejét nem terjesztették ki.²

Amily nagy hírnévvel kezdte meg a két gróf pályáját, oly elfeledten éltek annak utolsó napjait. Hogy a családjuk oly hirhedtségre tett szert, nagyrészt az ő szereplésük idézte ezt elő, ámbár már atyjuk, majd később utódaik is ugyanazon irányban működtek. Igaz ugyan, hogy koruk feltűnően kevés szilárd jellemet tud felmutatni, de az ő ingatagságuk méltán keltett feltűnést. Hogy Mátyás iránt több ízben hűtlenség vét-két követték el, a magyar urak még meg tudták volna bocsájtani, mivel e tekintetben ők sem voltak kivételek, de hogy a Habsburg-ház feltétlen hívei voltak már akkor is, mikor ez az ország határozott kárát jelentette, ezt feledésbe sohasem engedték. A kortársak úgy tekintettek a családra, mint a melyre a némettség ellenében támaszkodni nem lehet, viszont az osztrák uralkodó ház Magyarországon mindig alkalmas politikai eszköznek ismerte fel azt. Ezért volt a két gróf is népszerűtlen és ezért voltak velük szemben bizalmatlanok a gyakran ép oly nagy hibákkal bíró főurak. Bár sok mentő körülményt lehetne védelmükre felhozni, adataink alapján mi sem tudjuk a két gróftot felmenteni, csak sajnálhatjuk, hogy fényes tehetségeiket, melyekhez hasonlóval a világi kortársaik közül egy sem rendelkezett, nem a haza javára, hanem annak romlására használták fel.

HÁZI JENŐ.

¹ Borbála grófnő oklevele *Orsz. Ltár.* D. O. 19877. és 1492 augusztus 23-án kelt Magyaróvárott, Zsigmondé pedig két nappal később augusztus 25-én *u. o.* D. O. 19878.

² 1493 jan. 30-án Zsigmond gróf néhainak van említve *Orsz. Ltár.* D. O. 20259.